

3AM181

**Ekonomické konotace základních pojmů kulturní teorie,
Role subkultur v politickém a ekonomickém vývoji společnosti,
Perspektivy kulturního relativismu a kulturního etnocentrismu,
Procesy enkulturace a akulturace v globalizované společnosti**

Mgr. Ondřej Chrást

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Kulturní kapitál 1/2 - ekonomický pohled

- Pojem Pierre Bourdieu – „Kulturní kapitál představuje *soubor znalostí a dovedností, který do značné míry vyplývá z prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Zahrnuje např. kompetence, výmluvnost či vzdělání -* Suma znalostí a dovedností v rámci prostředí“

3 části:

Inkorporovaný – znalosti, dovednosti, schopnosti – osvojuje si jedinec průběžně

Objektivní – knihy, umělecké předměty, nástroje vědeckého zkoumání

Institucionalizovaný- např. doklady o dosaženém vzdělání

Kulturní kapitál 2/2 – ekonomický pohled

- Hmotná a nehmotná aktiva
  - Historické stavby
  - Kulturní památky
  - Muzeální sbírky
- Také
  - Kulturní průmysly – tvůrčí potenciál (kapitál
zhodnotitelný)
  - Tradice
  - Živé umění
  - Jazyk

Kulturní potenciál

- Zatím nevyužívaný potenciál hmotné a nehmotné kultury:
  - chátrající památky
  - málo navštěvované muzea, galerie
  - Zrekonstruovaná města MPŽ, MPR bez infrastruktury
  - Nevyužití potenciálu např. českých umělců v zahraničí
- (Zatím) nevyužitý lidský potenciál
  - Studenti
  - Startupisté
  - apod.

Ekonomický systém kultury

- Kultura jako „běžná“ ekonomická veličina
  - Zdroj příjmů – prodává se
  - Potenciál zaměstnanosti
- Ekonomicky se dá rozdělit na:
  - Kulturní procesy – viz dále
  - Kulturní instituce – viz dále
  - Kulturní produkt – kulturní služby a zboží kulturní povahy – viz dále

Kulturní proces

- Tvorba → ochrana → uchování kulturní hodnoty
  - Kreativita
  - Každý proces je unikátní
    - Kinematografie, audiovizuální produkce, knihovnictví, památková péče, činoherní divadlo, opera... atd. atd.

Fáze:

tvorba – produkce – zprostředkování – distribuce –
spotřeba – ochrana a uchování

Kulturní instituce

- Všeobecný sociologický pojem – jako např. nástroj enkulturace
  - Instituce školství, instituce médií apod.
  - Předávání vědomostí, způsobů
  - Stereotipizované jevy

- Instituce jako konkrétní organizace
  - Knihovna, muzeum, divadlo, galerie, festival...

Kulturní produkt

-> kulturní služba a zboží kulturní povahy

- Materiální i nehmotná – zboží sui generis
- Materiální:
  - umělecké předměty
  - nosiče hudby, obrazu
  - produkty módy
  - produkty gastronomie
  - Atd.
- Konzumace produktu – koupě, návštěva divadla, ale např. i cestovní ruch.
- Produkt kulturního průmyslu až 5,7% HDP (2017) - jedním z nejrychleji rostoucích v ČR i v rámci EU

Vztah ekonomiky a kultury 1/3 – základní konotace

- 4 roviny vztahu ekonomika - kultura:
  - Aplikační – jako zdroj společenské prosperity
    - vzdělává obyvatelstvo
    - zvyšuje kvalifikaci obyvatel
    - Duchovní bohatství společnosti
  - Ekonomická externalita – viz dále
  - Produkt – přímo realizován na trhu, materiální viz předchozí výklad
  - Jako výdaj státu (mandatorní, nárazový apod.) – viz dále

Kultura jako ekonomická externalita

Kulturní statek / kulturní dědictví produkuje vždy tzv. externality

- Samuelson & Nordhaus definice a další různé definice:

Externality jako:

- „*aktivita, které přináší užitek či újmu ostatním, aniž by za zisk dané subjekty platily, nebo byly za újmu kompenzovány*“
- „*vznikají např. v situacích, kdy se soukromé náklady a přínosy nerovnají společenským nákladům a přínosům.*“
- „*...jsou nezamýšlený náklad nebo přínos jiným subjektům v rámci výroby či spotřeby jednoho subjektu, aniž by ti, kteří způsobili náklady či získali příjmy, za ně platili.*“

Pozitivní – negativní externality (viz dále)

Měřitelnost kulturních externalit

- Kulturní externality často těžko měřitelné -> Nepřímé výnosy ze souvisejících služeb a ekonomických činností (tzv. multiplikační efekt).
  - např. muzea a památky ve velkých městech
  - Festivaly a živé umění ve velkých městech
  - Přínos stálých muzeí a galerií (návštěvnost je jediný a nedostatečný ukazatel)
- Největší kulturní externalita – turistický ruch (pozitivní i negativní)
  - Satelitní účet cestovního ruchu – viz dále
- Lépe měřitelné např.:
  - V rámci památek a kulturního dědictví obecně v menších městech,
    - Je tam jenom ta památka – lokální business se „točí“ kolem ní
  - Roční festivaly/koncerty apod. v menších městech

Pozitivní ekonomické kulturní externality

- Rozvoj lokální ekonomiky kolem kulturního statku
  - Obchody
  - Suvenýry
  - Gastronomie
  - apod.
- Rozvoj infrastruktury (turistické i běžné) v oblasti a ekonomiky na ní navázané
  - Doprava
  - Ubytování
  - Propagace

Negativní ekonomické kulturní externality

- Opotřebování infrastruktury
  - Opotřebení fyzické – silnice apod. – nutné vyšší investice
  - Opotřebení samotného kulturního statku
    - Obrazy v galeriích, památky atd.
    - Speciální zacházení s předměty – vytváření mikroklima – velmi drahé
- Snížení kvality života pro rezidenty
  - Hluk/ruch kolem kulturního statku
  - Znečišťování životního prostředí kolem kulturního statku
    - Z dopravy
    - Od samotných lidí

Cestovní ruch – pozitivní i negativní externalita

- **POZITIVNÍ** externalita cestovního ruchu
  - Velký přínos HDP (kolem 3% 2017 - ČSÚ)
  - Rozvoj infrastruktury – ubytovací, dopravní, služby
    - Nerovnoměrné – Praha vs. ostatní regiony
- **NEGATIVNÍ** externalita cestovního ruchu
  - Cestovní ruch jako problém měst – relativně nový pojem „overtourism“
    - Benátky - zákaz vplutí velkých lodí, zpoplatnění centra
    - Barcelona – nerozšiřování letiště
    - Paříž – omezení vstupů do Louvre
    - Praha – přeplněné centru, vylidnění centra od původních obyvatel

Kreativní kulturní průmysly – tzv. nová ekonomika

- Nový prostředek lokálních ekonomik velkých a středních měst -> promítá se do ekonomiky celého státu
  - Podnikatelské příležitosti
  - Rozvoj zaměstnanosti a lidských zdrojů obecně
  - Inovační impulsy do ekonomiky
  - Konkurence schopnost vzhledem k zahraničí

Podíl soukromého a veřejného kapitálu na tvorbu a využití kulturních statků

- (Ne)potřeba veřejných vkladů do kultury,
  - Kultura elitní – potřebuje větší subvence či mecenáše
  - Kultura masová – může se uživit sama – filmové, hudební produkce
    - Investice státu do kultury je investicí do společnosti a jejího sebeurčení
- Mandatorní výdaj státu – momentálně pod 1% MK
  - Kultura vydělává, viz externality, podporu ale potřebuje napřímo, jelikož příjem z externalit v ní často nezůstávají
  - Církev jako zvláštní kapitola výdajů státu – majetkové narovnání
- Rozmach mecenášství – soukromé finance do kultury
  - Podpora festivalů, konkrétních kulturních eventů
  - Podpora (koupě) hradů či zámků

Vkládané prostředky do kultury

- Příspěvkové organizace (PO) státu, měst, krajů
  - 17 PO Ministerstva kultury
  - Muzea (regionální i celostátní), hrady a zámky jako PO krajů a měst
- Dotace a granty
  - EU, státní, lokální
- Daňové úlevy
  - V České republice málo, ale často fungují v zahraničí dobře

Evaluace vložených prostředků do kultury

- Evaluace – (z fr. évaluer, vyhodnotit), hodnocení, je *systematické posouzení kvality a hodnoty, popř. významu určitého objektu.*

V kultuře:

- Jaké přínosy mají finance vkládané do kultury (PO, granty atd.)
  - Zhodnocování využití veřejných prostředků
- Evaluace Katedry arts managementu - VŠE
  - Evaluace Výročí republiky 2018 – biografie, analýzy
  - 700. výročí narození Karla IV. – biografie, analýzy

Role subkultur v politickém a ekonomickém vývoji společnosti

- Kulturní identita
  - Vědomí vlastní příslušnosti k:
    - určité kulturní skupině
    - jazykové oblasti
    - sociální skupině

- Kulturní odlišnost a kulturní autonomie
  - Svěbytné kulturní tradice
  - Specifické kulturní symboly
  - Historické souvislosti vývoje vlastní kultury

Role subkultur v politickém a ekonomickém vývoji společnosti

- Kulturní oblast – okruh, civilizační okruh
  - Většinou vymezen geograficky – na základě historického a společenského vývoje
  - Např. i různé etnické skupiny i národy vykazující společné kulturní znaky
  - Mnoho teorií civilizačních okruhů
    - Samuela P. Huntington – Střet civilizací
    - F. Fukuyama – konec dějin
- Kulturní ohnisko
  - Bez prostorového kontextu
  - Společenství – souhrn kulturních prvků apod.

Role subkultur v politickém a ekonomickém vývoji společnosti

Subkultura definice:

„Souhrn specifických hodnot, norem, vzorců chování, životního stylu apod. typický pro určitou skupinu existující v rámci odlišné většinové společnosti“ (Smolík, 2005)

- Viditelné vymezení / odlišení se od většinové společnosti
  - etnická příslušnost
  - odchylné chování
  - ekonomické postavení (bezdomovci či naopak bohatí)
  - apod.

Subkultury sociologický a ekonomický význam.

- Socializace v určitém okruhu stejně smýšlejících lidí
  - subkultury chtěné dobrovolné (cíleně volené)
  - Nechtěné, často nedobrovolné (např. bezdomovci)
- Sebeidentifikace v rámci skupiny – dobrovolně i nedobrovolně

- Ekonomicky často výrazné skupiny
  - větší spotřeba
  - specifické druhy zboží (drahé)

Subkultury příklady

- Punk, hip hop a další hudební subkultury
- Emo, Scene girl
- Hipster, Hippies
- Geek
- Gothic
- Skinhead
- Skateboard – a další sporty

Subkultura – kontrakultura

- Kontrakultura – specifický typ subkultury
- Vlastní symbolika
- Vlastní normy, hodnoty

-> vše v příkrém kontrastu (opozici) s dominantní kulturou

-> záměrné odmítání dominantní kultury

- Náboženské skupiny
- Anarchisté

Kulturní relativismus 1/2

Kulturní relativismus – různé definice:

- *„představa, že jednotlivé kultury mohou být poznány a pochopeny jen v kontextu jejich vlastních hodnot, norem a idejí (ne srovnáním s jinou kulturou)“*
->
- *„O míře „vyspělosti“ kultury nemůžeme rozhodnout jen na základě srovnání s jinými“*

Kulturní relativismus 2/2

- Kulturní svébytnost jedince
- Jedinečnost kultur a sociokulturních systémů
- Každá kultura je unikátní, svébytná, s jedinečným hodnotovým systémem hodnot a norem

- Problémy: Listina základních práv a svobod definuje základní práva, které mohou být v rozporu s kulturním relativismem
  - Lidské oběti
  - Postavení žen
  - Otroctví, dětská práce apod.

Kulturní etnocentrismus 1/2

- Etnocentrismus – definice:
  - *způsob interpretace kulturních a společenských jevů primárně v porovnání s vlastní kulturou.*
- Snaha považovat vlastní kulturu za nadřazenou nad ostatními
  - Jedná se o přirozenost, vnitřní ochranu, téměř v každé kultuře
- Může (nemusí) ústít v nacionalismus, xenofobii, rasismus
- Konzervativní pojetí lidstva – lidstvo se vyvíjí jako celek -> kdo je „napřed“ má „vládnout“

Kulturní ethnocentrismus 2/2

- Ethnocentrismus historicky velmi častý a obvyklý
  - Kolonialismus – evropocentrismus
  - Starý zákon
  - Mnohé historické války

Důsledky:

- Můžou vznikat konflikty z nepochopení
- Kulturní bariéry, neschopnost porozumění jiným

Kulturní šok

- Kontakt s jinou kulturou, který nám způsobí otřes
- Může být:
  - Pozitivní – sebereflexe v rámci vlastní kultury
  - Negativní – šokující zjištění odporující našemu přesvědčení
- Dlouhodobý vs. Krátkodobé setkání
- Může mít za následek splynutí, nebo naopak silnější se vymezení
- Související pojmy – nacionalismus, xenofobie, rasismus

Procesy enkulturace a akulturace v globalizované společnosti 1/2

Enkulturation

- Vědomý i nevědomý proces
  - výchova, vzdělávání
  - Mimovolná percepce a nápodoba
- Osvojování kultury společnosti kde jedinec vyrůstá – učit se kultuře
- Naučené chování, získávání znalostí, dovednost
- Komplexní / selektivní charakter

Enkulturační 2/2 strana 49

- Různé typy sociálních skupin / různé sociální instituce
  - Rodina - první a primární enkulturační skupina
  - Školka – základní škola
  - Střední škola
  - Univerzita
  - Subkultura/ pracovní prostředí apod.

Nový pojem:

- Kulturní/politická bublina

Kulturní akulturace 1/2 - základní definice

- Proces (psychosociální) změn vznikajících v důsledku kontaktu různých kultur
- Původní pojetí (30. léta) zdůrazňovalo chápání akulturace jako postupné difúze prvků silnější a dominantnější kultury do kultury slabší které vede k postupnému převzetí silnější kultury (např. kolonialisté – domorodci)
- Dnes se chápe akulturace spíše jako proces vedoucí ke změně obou kultur, které jsou v kontaktu – bilaterální proces
Multikulturalismus – viz dále
- Např. kontakt Holanďanů a JV Asie ovlivnil nejen JV Asii, ale i evropskou kulturu

Kulturní akulturace 2/2 – různé související pojmy

- **Integrace** příslušníků příchozích do majoritní společnosti, kteří se postupně začleňují aniž by přicházeli o kulturu, ze které pocházejí
- **Asimilace** je v podstatě totéž co integrace, s tím rozdílem, že novou kulturu příchozí přijímají absolutně a původní opouštějí zcela
- **Separace** je když nedojde k ani jednomu viz výše, zachovává se původní kultura, nová (většinová) se ignoruje nebo odmítá
- **Marginalizace**, vykořenění z původní i současné kultury, definice skrze „nižší“ úrovně > subkultury

Akulturace – problém migrace

Migrace obyvatelstva

- Není to pouze současný problém, ale vždy existoval v různých intenzitách – akulturace jako proces adaptace
  - Kulturní migrace
  - Ekonomická migrace
  - Politická migrace
- Migrace vs. Emigrace
- Imigrant jako ten, který migruje, opouští své kulturní prostředí

Kulturní mezera

- Více definicí:
- Zaostávání jedné složky kultury za druhou – různé složky se mění různou rychlostí – dochází k nesymetričnosti
- Systematický rozdíl mezi dvěma kulturami
  - Brání vzájemnému porozumění – jiné hodnoty, chování, vzdělání... – opět téma dobrovolných i nedobrovolných subkultur
  - Setkání kultur
    - vzájemná výměna x vnitřní proměna x multikulturalismus

Kulturní mezera

Koncept kulturní mezery - **William F. Ogburn**,

Tři složky kultury:

1. materiální složka (např. technika a technologie),
  2. nemateriální adaptivní složka (např. instituce, normy),
  3. nemateriální neadaptivní složka (např. hodnoty).
- různé složky různě adaptivní.
  - ideální případ - rovnováha,
    - stav rovnováhy narušován difuzí kulturních prvků.

kulturní globalizace 1/2

- globalizace – proces propojování světa a odvětví lidské činnosti.
- přenášení kulturních prvků, vznik tzv. nadnárodní globální kultury
- koncerny, světoznámé značky, sport, hollywoodská produkce, anglo- americká hudební apod. sport apod.
- Globalizace jako částečný důsledek migrace – obrovský nárůst migrace, pohybu obyvatelstva mezi územími.
Dobrovolný i nedobrovolný

Kulturní globalizace 2/2

POZITIVA kulturní globalizace:

- Kultura se dostává k většímu počtu lidí
- Propojenost a sdílení informací umožňuje zároveň rozvoj kultury jako celku
- Povzbuzuje více částí ekonomiky

NEGATIVA kulturní globalizace

- Kultura často masová, nekvalitní a podbíživá
- Zánik lokální kultury – globální ji často pohlcuje
- Zánik lokální (malé) ekonomiky

Multikulturalismus – vrchol akulturace?

DEFINICE:

- *myšlenkový a politický směr (kulturní ideologie), který zastává stanovisko, že v jednom demokratickém státě mohou společně žít nejen jednotlivci, ale i skupiny s různou kulturou a zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost a stát*
- Život různých kultur v harmonii - hypotetický vrcholný výsledek **akulturace**

Multikulturalismus – absolutní subkultura?

Provokativní otázky:

- Každá kultura se stává svým způsobem subkulturou a celkově tvoří multikulturní společnost?
- Je multikulturalismus opakem nacionalismu – jakou roli v obou případech hraje kultura, subkultura, enkulturace, akulturace.
- Politický směr -> oficiální politika některých států – Austrálie, Kanada, Německo, Velká Británie
- Původní vzor multikulturní společnosti Nizozemí, Belgie, Velká Británie
  - Momentálně se redefinuje koncept, není přijímáno bezvýhradně

Zdroje

- Towse, R. (Ed.). (2011). *A handbook of cultural economics*. Edward Elgar Publishing. Petráň, J. (1995). *Dějiny hmotné kultury I./II.* Praha: Karolinum
- Heřmanová, E., & Chromý, P. (2009). *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. ASPI.
- Salzmann, Z. (1997). *Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR Praha
- Soukup, V. (2000). *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál
- Arts lexikon: dostupné z <http://www.artslexikon.cz>
- Edwards, T. (2010). *Kulturní teorie. Klasické a současné přístupy*. Praha: Portál. *Sociologická encyklopedie Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* – dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavní_strana
- Patočka, J., & Heřmanová, E. (2008). *Lokální a regionální kultura v České Republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Aspi.
- Smolík, J. (2005). Martensky, bombry a číra.“. *Psychologie dnes*, 11(11), 21-23.
- Soukupová, J., Hořejší, B., Macáková, L., Soukup, J. (2006). *Mikroekonomie*. 2. vydání. Praha: Management Press
- Státní kulturní politika na léta 2015 - 2020 (s výhledem do roku 2025)* – dostupné z <https://www.mkcr.cz/statni-kulturni-politika-69.html>
- Thompson, D. (2010). *Jak prodat vycpaného žraloka (za 12 milionů dolarů)*. Kniha Zlín.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

